

Die georgische Version des Römerbriefes unter Hervorhebung typisch syrischer Lesarten ins Lateinische übertragen

von

Joseph Molitor

Da die von Akaki Schanidze im Manuskript abgeschlossene und auf alten Handschriften fussende Tifliser Ausgabe des Corpus Paulinum auch 1972 nicht in Druck gegangen ist, wollen wir nach einer Pause von fünf Jahren¹ doch zunächst den textus receptus des Römerbriefes nach der letzten Tifliser Ausgabe des NT von 1963 (Kriegerschrift) in lateinischer Übersetzung bringen und zugleich seine Textgestalt untersuchen. Nach schriftlichem Bescheid von Julius Assfalg dürfte es sich um einen ganz brauchbaren Text handeln, zumal Schanidze höchstwahrscheinlich an der Edition mitbeteiligt war². Ist doch schon auf den ersten Blick eine gewisse Abhängigkeit von der syrischen Überlieferung unverkennbar.

Im lateinischen Volltext fügen wir, wo es aus textkritischen Gründen wünschenswert erscheint, in runden Klammern die georgische Grundbedeutung bei. Spitze Klammern (<>) sagen an, dass zum besseren Textverständnis die so eingeschlossenen Wortteile eigentlich zu tilgen sind. Unbelegbare Übersetzungsfreiheiten (Varianten?) sind unterstrichen, und eckige (□) Klammern wollen ansagen, dass das eingeklammerte Wort eigentlich so zu ergänzen ist. Die manchmal abweichende Verseinteilung der Tifliser Ausgabe wird beibehalten.

Unter den Strich bringen wir zunächst, durch die kleinen Buchstaben des lateinischen Alphabetes gekennzeichnet, grammatische Erläuterungen. Dann folgen mit fortlaufenden arabischen Ziffern, an die sonstigen hier beigebrachten Anmerkungen sich anfügend, typische Übereinstimmungen mit der syrischen Peschitta (=syp), ebenfalls in lateinischer Übersetzung.

---

¹ Vergl. Or Chr 52 (1963) S.1-20 : Die georgische Version der Apokalypse (von 978) ins Lateinische übertragen und untersucht (Schluss).

² Die Photokopien der Moskauer Ausgabe (= M) von 1816 (Kirchenschrift) und der Tifliser (= T1) von 1879 (Kriegerschrift) besorgte mir lebenswürdigerweise mein Kollege Assfalg.

AD ROMANOS EPISTOLA SANCTI PAULI APOSTOLI

1,1 Paulus, servus Iesu Christi, vocatus (*verb.*^a apparere-factus) Apostolus, electus in-Evangelio (*gen.*!) <*igi* = illum>^b Dei, 2 quod praevis pollicitus-est per prophetas eius (= suos) ex (= a) libris³ sanctis 3 propter Filium eius (= suum) qui (+ *igi* ille)^b genitus-est⁴ ex semine Davithis ut-carnalis (= carnaliter), 4 qui (+ *igi*)^b demonstratus-est (*verb.*^a apparuit) ut-Filius Dei potentia et spiritu <illo> sanctitatis⁵, resurrectione <illa> a-mortuis (= ex mortuis)⁶ Iesu Christi Domini nostri, 5 ex quo recepimus gratiam et Apostolatam ad-oboediendum fide omnium gentilium (= Gentium) propter nomen eius, 6 inter quos estis vos quoque vocati (*verb.* apparere-facti) Iesu Christi, 7 omnibus qui estis in Roma, dilecti Dei, vocatis (*verb.* apparere-factis) sanctis, gratia vobis et pax per Deum Patrem nostrum et Dominum Iesum Christum. 8 Primum gratias-ago Deo meo per Christum Iesum propter vos omnes, quia fides (*ege* = ista)^c vestra divulgata est in omni mundo (*verb.* regione). 9 Quia testis mihi est Deus, cui ministro (= servio)⁷ spiritu meo Evangelio Filii eius, quomodo sine-intermissione (*adv.*) memor[iam] vestram facio; 10 semper in orationibus meis precor, ut nunc quidem si sane (= si quomodo tandem) dirigatur mihi⁸ voluntate Dei ire ad-vos. 11 Quia⁹ mihi-libet (= desidero) videre vos, ut tradam quandam vobis gratiam spirituales ad-confirmationem vestram. 12 Est autem hoc consolari (= consolatio) in vobis [quae] invicem<illa> fides, vestra et mea. 13 Non volo (= nolo) ignorantiam (= ignorare), fratres, quia multipliciter volebam ire ad-vos et retentus-sum hactenus, ut et inter (*verb.* inter quoque) vos fructum quandam habeam, sicut [et] in aliis seminibus (= gentibus). 14 Gentilibus (= Gentibus; gegen syp : Ioniis = Graecis) et Barbaris, sapientibus et stultis debitor sum. 15 Et¹⁰ hoc-modo (= ita) est studium (*verb.* cordis-restitutio) meum, ut vobis quoque, qui estis in Roma, evangelizem. 16 Quia non pudet me Evangelium illud Christi, quia potentia Dei est ut-vivificans (*verb.* vivificator)¹¹ omni credenti : Iudaeo primo et deinde Gentili (= syp). 17 Quia iustitia¹² Dei in eo manifestatur de-fide ad-fidem, sicut scriptum est : Iustus fide vivet¹³. 18 Quia apparenda est ira Dei a-<super>caelo super omnem impietatem et falsitatem hominum, qui veritatem a-falsitate habebant. 19 Quia cognitio

^a *verb.* = verbaliter. — ^b *igi* (ille) = pronomen expletivum. — ^c *ege* (iste, ista, istud) = pronomen expletivum.

³ libris = syp. — ⁴ qui genitus-est = syp. — ⁵ typisch syrische Ausdrucksweise; aber syp hat ausgerechnet hier das seltenere : in spiritu sancto. — ⁶ vgl. syp : ex mortuis. — ⁷ minister = syp. — ⁸ gegen syp : aperiatur mihi via. — ⁹ quia = syp. — ¹⁰ et = syp. — ¹¹ vgl. syp : ad-vitam. — ¹² vgl. rectitudo (= iustitia) syp. — ¹³ vivet = syp.

(= scientia)¹⁴ illa Dei manifesta est inter illos, quia Deus (+ve)^d manifestavit illis. 20 Quia invisibile illud eius ex (=a) creatione¹⁵ mundi (*verb.* regionis) in factis (*verb.* operatis *pass.*) illis ut-notum videtur(= conspicitur), et quotidiana (= sempiterna) potentia eius et Deitas, ut sint illi nōn obloquendi (= inexcusabiles). 21 Quia noverant (*impf.*)¹⁶ Deum, et non¹⁷ sicut-Deum glorificabant illum (= eum)¹⁸ vel gratias-agebant, sed vani facti-sunt (= evanuerunt) deliberationibus (*verb.* cordis cogitationibus), et obtenebratum-est imprudens illud cor eorum. 22 Loquebantur (= dicebant) semetipsos sapientes et delirati-sunt. 23 Et mutabant gloriam illam incorruptibilis Dei ad-similitudinem imaginis <illius> depravabilis (= corruptibilis) hominis et volucrum et quadrupedum et repentium (= serpentium). 24 Propter hoc quoque tradidit illos concupiscentiae (*verb.* cordis-dictioni) cordium eorum ad-immunditiam et ad-insultandum corpora (*verb.* carnes) eorum (= sua) cum illis (= eis), 25 qui (+ *igi*)^b <de>transmutaverunt veritatem Dei ad-falsitatem (= mendacium) et honorem-dabant et ministrabant creatis (= creaturis)¹⁹ et non creanti (= creatori), qui (+ *igi*)^b est benedictus [usque] ad aeternitatem. Amen. 26 Propter hoc tradidit illos Deus passioni <illi> insultationis (= ignominiae), quia matres (= mulieres) eorum <de>-transmutaverunt naturae illum ordinem ad-non-naturam. 27 Isto [-modo] quoque patres (= masculi) eorum reliquerunt naturae illum ordinem matrum (= feminarum), fervefacti-sunt concupiscentiā [in] invicem, patres (= masculi) apud patres (= masculos) ignominiosum operabantur, et restitutionem (= mercedem) illam, quae fas est³, deceptionis eorum accipiunt^f. 28 Et sicut non tentaverunt (= probaverunt) Deum, ut-forte haberent [eum] cum-cognitione, tradidit illos Deus imperitae menti ad-opus nefarii; 29 repletos omni falsitate; fornicatione²⁰, avaritiā, malitiā (*verb.* malitiositate), plenos invidiā, homicidio, contraitione (= contentione), dolo, malā-consuetudine, desidiā, 30 malignum-loquentes, Deum-contristantes, insultatores, superbos, elatos, acquirentes mali (*gen.*), parentibus inoboedientes, 31 imprudentes, inordinatos, sine-caritate (*verb.* indiligentes), implacabiles, immisericordes; 32 qui ius Dei noverant (*impf.*), quia huiusmodi operadores digni sunt morte; nec solum hoc operantur, sed simulac grat(i)-eis-fiunt (= consentiunt) operationibus illis.

2,1 Propter hoc nōn (*georg. ver*) verbum respondens es, o homo, quicumque iudicas, quia quo (= in quo) iudicas proximum, temetipsum <per>iudicas, quia idem operaris, quod quoque iudicas. 2 Hoc scimus, quia iudicium Dei

^d *ve* = particula amplificans. — ^e *arn* (est) = praesens consuetudinis. — ^f iterativus (it.). —

¹⁴ cognitio = syp. — ¹⁵ vgl. syp: fundatione (constitutione) syp. — ¹⁶ vgl. syp: quia non cognoverunt. — ¹⁷ et non = syp. — ¹⁸ glorificaverunt eum syp. — ¹⁹ creaturis syp. — ²⁰ fornicatione (*secundo loco*!) = syp.

verum est propter huiusmodi operatores. 3 Hoc sane cogitas-ne, o homo, qui iudicas huiusmodi operatores illos et operaris (= facis) idem, quoniam tu effugies iudicium Dei? 4 Aut (= an) divitias illas (verb. magnificentiam illam) bonitatis eius et sustentationem (= patientiam) et longanimitatem contemnis (verb. contemptibilem-facis), nón agnovisti (= ignoras), quia bonitas Dei ad-paenitentiam conducit te? 5 Acerbitate autem ista tua et impaenitente corde thesaurizas tibi metipsi (*gen.*) iram in-die illa irae et apparitionis et iustae-iudicationis Dei; 6 qui rependet (= reddet) unicuique secundum opus eius : 7 patientibus illis operis boni gloriam et honorem et incorruptibilitatem (= incorruptionem) qui quaerunt vitam aeternam; 8 ex contraitione (= offensione) autem illis et inoboedientibus veritatis(!) et obtemperantibus falsitatis(!) — iram et cordis-furorem. 9 Tribulatio et angustia super omnem spiritum (= animam) hominis, operatori mali (*gen.*), Iudaeo²¹ primo et deinde gentili²². 10 Gloria²³ et honor et pax omni operatori boni (gen.), Iudaeo primo et deinde gentili²⁴. 11 Quia non est oculorum-[ac]ceptio cum Deo. 12 Quia quicumque illegaliter (= sine lege) peccaverunt, illegaliter (= sine lege) quoque peribunt, et qui in lege peccaverunt, lege quoque iudicabuntur. 13 Quia non auditores legis iustificabuntur coram Deo, sed factores legis iustificabuntur. 14 Quia gentiles (= Gentes) qui legem non habent, cum-natura <illa> legem faciebant²⁵; hi quia legem non habent, sibi metipsi lex sunt : 15 qui demonstrant opus legis descriptum in cordibus eorum (= suis) contestatione (= contestando) ad-eos (= eis) mentis (*verb. cogitationis*) eorum et inter [se] invicem cordis-verba (= cogitationes) accusabunt aut (*om* etiam = *syp*) obloquentur 16 in-die illa, in-qua iudicabit Deus absconditum illud hominum secundum (*verb. similiter c. dat.*) Evangelium illud meum per Iesum Christum. 17 Si-igitur tu Iudaeus cognominaris (*verb. nomen-tibi-imponitur*) et requiescis super legem²⁶ et gloriaris Dei (= in Deo) 18 et nosti voluntatem illam et <ex>probas meliora illa (*verb. melius illud*) et doctus es ex (= a) lege 19 et speras temetipsum <ut>-praecessorem (= ducem) caecorum, <ut> lumen [eorum] qui sunt²⁷ in tenebris, 20 <ut> docentem stultorum (= stultos), <ut> magistrum et habes²⁸ imaginem²⁹ cognitionis (= scientiae)³⁰ et veritatis in lege, 21 qui (+ *ege*)^c doces proximum, temetipsum (*verb. semetipsum*) non doces? 22 Qui praedicas non furtum-facere, furtum facis? Qui loqueris (= dicis) non moechari, moecharis? Qui despicias idola, altaria depopularis?

²¹ vgl. *syp* : Iudaeis. — ²² vgl. *syp* : gentilibus. — ²³ gegen *syp* : gloria autem. — ²⁴ vgl. *syp* : et gentilibus. — ²⁵ etwa zu wörtliche Übersetzung des syrischen Imperfekts, das aber stets Futurbedeutung hat : facient = *syp*? — ²⁶ super legem = *syp*. — ²⁷ vgl. *syp* : eorum qui sunt (*verb. existunt*). — ²⁸ et habes = *syp*. — ²⁹ vgl. *syp* : similitudinem (= imaginem). — ³⁰ *syp* : cognitionis (= scientiae).

23 Qui lege gloriaris, provehendo (= praevaricando) isto legis Deum contemnis? 24 Quia nomen Dei propter vos³¹ blasphematur inter gentiles (= Gentes), sicut scriptum est. 25 Quia circumcisio utilis est, si-igitur legem observas; si-igitur autem praevaricator (*verb.* provehens) eris legis, circumcisio tua incircumcisio facta-est (*verb.* operata-est *pass.*). 26 Nunc igitur, si-igitur incircumciscus ille iustitiam³² legis observat, nonne incircumcisio illa eius ad-circumcisionem adnumerabitur? 27 Et <te>iudicabit cum-natura incircumciscus ille te, qui (+ege)^c libro (= littera) et circumcidendo (= circumcissione) legis praevaricator (*verb.* provehens) es? 28 Quia non qui (+igi)^b manifeste Iudaeus est nec qui manifeste carne circumciscus, 29 non³³ qui occulte Iudaeus est et circumcisionem cordis habet spiritu, non libro (= litterā); cuius (+igi)^b laus non ex hominibus est, sed ex Deo.

3,1 Quidnam igitur amplius est Iudaei illius (= Iudaeo illo), aut quidnam utile (= quae utilitas) est circumcisionis? 2 Perquam (= valde) omni (+ve)^d notā (= modo): Primum igitur, quia credibilia-facta-sunt (= credita sunt) verba Dei. 3 Sed quid? Si increduli quidam facti-sunt (*verb.* operati-sunt *pass.*), numquid igitur incredulitas eorum fidem Dei evanescet (= evacuabit)? 4 Ne fiat. Esto (3.sg.) Deus solus verus, et³⁴ omnis homo falsus, sicut scriptum est: Ut iustificeris [in] verbis tuis et vincas in-iudicando tuo. 5 Si-igitur falsitas nostra iustitiam Dei attingit, quid-nam dicemus? Numquid igitur falsitas est-ne cum Deo, qui mittit (*Iterativ*!) iram eius (= suum)? humaniter loquor. 6 Ne fiat. Si-igitur non, quomodo iudicabit Deus mundum (*verb.* regionem)? 7 Si-igitur veritas Dei meā illā falsitate abundavit ad-glorificationem eius, quid-ubi (= quid adhuc)³⁵ ego sicut peccator iudicor? 8 Et non, sicut blasphemamur (*Iterativ*) et sicut loquuntur (*Iterativ*) aliqui (= quidam) nos loqui (*Terminal*), quoniam (= :) operemur malum, ut accedat nobis bonum? quorum scrutatio (= damnatio) in iudicio est. 9 Nunc igitur quid? num praecellimus (*aor.*!) -ne? Non sane (= nequaquam). Quia praevis culpavimus (= in-iudicium-adduximus) Iudaeos et gentiles (= Gentes; = syp!) omnes subter peccato esse, 10 sicut scriptum est, quoniam: Nemo³⁶ est iustus nec-adhuc unus, 11 nemo est animadvertens (= intelligens), nemo est conquirens Deum (*ger.*); 12 omnes verterunt (= declinaverunt) unaque et³⁷ inanes (= inutiles) facti-sunt; nemo³⁶ est, qui-forte operetur (*aor.*) suavitatem, nemo³⁶ est usque ad unum. 13 Monumentum patefactum est guttur eorum; linguis eorum (= suis) dolose agebant; venenum aspidum in-labiis eorum. 14 Quorum os maledictione et amaritudine plenum est. 15 Celeres sunt pedes eorum ad-effundendum sanguinem (*gen.*). 16 Contritio

³¹ propter vos = syp. — ³² vgl. mandatum (sg.!) syp. — ³³ statt georg. ara (non) vielleicht georg. aramed (sed) zu lesen; vgl. auch syr. ellā (sed), verlesbar in lā(non). — ³⁴ +et = syp. —

³⁵ om et = syp. — ³⁶ nemo = syp. — ³⁷ +et = syp.

(*verb.* confractio) et miseria est in-viis eorum; 17 et viam pacis non agnoverunt. 18 Non est timor Dei coram oculis eorum. 19 Hoc autem scimus, quia quantum lex loquitur, iis loquitur qui (+ *igi*)^b subter lege sunt, ut omne os intermittatur (= obstruatur), et iudicio debitor sit omnis mundus (*verb.* regio) Dei. 20 Quia ex operibus<illis> legis non iustificatur omne carnale (= omnis caro) coram illo, quia ex lege est <pro>cognitio peccati. 21 Nunc autem praeter legem iustitia Dei demonstrata est, testificata per legem et prophetas. 22 Iustitia autem Dei fide Iesu Christi ad<versus> (= in) omnes et super omnes credentes. Quia non est dissidium (= distinctio), 23 quia omnes (+*ve*)^d peccaverunt <-in> et <per>deficientes sunt ex (= a) gloria Dei³⁸. 24 Iustificantur autem³⁹ gratiā eius et⁴⁰ persalvatione illa Iesu Christi⁴¹, 25 quem <+igi> praevie praeparavit Deus ut-propitiatorium fide (= per fidem) suo illo (= ipsius) sanguine ad-demonstrationem iustitiae eius (= suae) primorum peccatorum, 26 sustentatione Dei ad-demonstrationem iustitiae eius in-his temporibus, ut sit ille⁴² iustus et iustificans ex fide Iesu. 27 Ubi igitur est gloriatio illa? Num retenta est-ne? Qua-num lege? Num ex operibus-ne? Non, sed ex lege fidei. 28 Quia loquimur⁴³ iustificari hominem fide praeter opera legis. 29 Aut (= an) Iudaeorum-num solum est-ne Deus et non gentilium (= Gentium) quoque? Utique, gentilium (= Gentium) quoque. 30 Exunde (= immo) unus est⁴⁴ Deus, qui iustificat (*Iterativ*) circumcisum fide⁴⁵ et incircumcisum eadem fide. 31 Nunc legem numquid abolemus-ne fide illa? Ne fiat, sed legem confirmamus.

4,1 Quidnam igitur dicemus, invenit (*aor.*) num-ne Abraham, pater ille noster, carnaliter? 2 Si-igitur Abraham ex operibus iustificatus-est, habet gloriationem, sed non ad-<versus> (= apud) Deum. 3 Quid igitur loquitur liber (= scriptura)⁴⁶? Credidit Abraham Deo et adnumeratum-est ei ad-iustitiam. 4 Operatori autem illi merces illa adnumeratur cum-gratia (= ut-gratia), sed cum debito (= ut-debitum); 5 qui (+ *igi*)^b autem non operatur et credit solum⁴⁷ iustificanti illi impium (*gen.*), ei-adnumeratur fides illa eius ad-iustitiam. 6 Sicut (+ *igi*)^b David loquitur beatitudinem hominis, cui quoque (+ *igi*)^b adnumeravit Deus iustitiam praeter opus : 7 Beati sunt, quibus⁴⁸ [re]mittentur iniquitates (*verb.* illegalitates) et quibus abscondentur peccata. 8 Beatus est⁴⁹ homo, cui non adnumeravit Dominus peccatum. 9 Nunc igitur beatitudo haec super circumcisionem est-ne⁵⁰ aut (= an) incircumcisio quoque? Quia loquimur, quoniam adnumerata-est Abrahae fides

³⁸ = et deficientes ex (=a) gloria Dei syp. — ³⁹ vgl. syp : et iustificantur. — ⁴⁰ et = syp. — ⁴¹ vgl. syp : in Iesu Christo. — ⁴² vgl. syp : ut ille sit. — ⁴³ Fehlübersetzung aus λογίζομαι (Stamm λογος)? — ⁴⁴ +est = syp. — ⁴⁵ vgl. syp : circumcisionem in fide (= fide). — ⁴⁶ liber = syp. — ⁴⁷ +solum = syp. — ⁴⁸ vgl. syp : beati [sunt] iis, qui (= quibus). — ⁴⁹ +est = syp. — ⁵⁰ vgl. syp : est.

illa : eius (= syp) ad-iustitiam. 10 Quomodo igitur adnumerata-est? in-circumcisione-adhuc fuit aut(= an) in-incircumcisione? Non in-circumcisione, sed in-incircumcisione. 11 Et signum (*verb.* prodigium) recepit circumcisionem illam⁵¹ ad-sigillum (*verb.* ut-anulum) iustitiae fidei <illius> in incircumcisione illa, ut sit ille ut-pater omnium credentium incircumcisorum, ut adnumeretur illis quoque ad-iustitiam, 12 et ut-pater circumcisorum non [qui] circumcisionis illis solum, sed [iis] qui manent super vestigia illa in-circumcisionis patris nostri Abrahae. 13 Quia non ex lege fuit⁵² pollicitatio illa Abrahamica (= Abrahae) aut generationi eius, ut sit ille⁵³ heres mundi (*verb.* regionis), sed iustitiā <illā> fidei. 14 Quia si-igitur [qui] ex lege <illi> sunt heredes, vacua est fides, et abolitae sunt pollicitationes 15 Quia lex iram conficit; ubi autem non est lex, ibi nec legis praevaricatio (*verb.* provection)⁵⁴. 16 Propter hoc ex fide, ut gratiā firma sit pollicitatio illa [quae] omnis generationis non [eis] qui ex lege solum, sed [eis qui] ex fide quoque Abrahae, qui est pater nostrum omnium, 17 sicut scriptum est, quoniam : ut patrem multorum seminum statui te coram Deo, cui (+ *igi*)^b credidit, qui (+ *igi*)^b revivificat (*Iterativ*) mortuos et cit (*praes. consuetudinis*) non-ens (= *neutr. acc.*) sicut ens (*acc.*) 18 Qui desperatus <ille> cum-spe credidit, ut sit (fieret) ille ut-pater multorum seminum, secundum (*verb.* similiter *c.dat.*) dictum illud : Hoc-modo (= ita) erit generatio tua. 19 Et non infirmatus-est ille fide, non expertus-est (= consideravit) semetipsum, quia exiguum-adhuc et mortuum corpus (*verb.* carnes) eius, quia centum annorum ubique (= iam fere) fuit, et emortuum-esse (*inf. = subst.*) <illud> vulvae Sarae. 20 In-pollicitatione autem illā Dei non perdubitavit incredulitate, sed confortatus-est fide, tradidit (= dedit)⁵⁵ gloriam Deo, 21 et corde-plenus (= certior) factus-est (*verb.* operatus-est *pass.*) quoniam qui (+ *igi*)^b pollicitus-est, praevalens est facere quoque. 22 Propter hoc quoque adnumeratum-est illi ad-iustitiam. 23 Non autem descriptum-est propter illum, quia adnumeratum-est illi ad-iustitiam, 24 sed propter nos quoque, quibus et hoc adnumerandum est, qui credimus suscitanti Dominum nostrum (*gen.*) Iesum Christum (*gen.*) a-mortuis, 25 qui traditus-est propter peccata nostra et surrexit propter iustificationem nostram.

5,1 Nunc igitur iustificati sumus fide, et pacem habemus ad<versus> Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, 2 ex quo quoque accessimus⁵⁶ fide in-gratia illa, qua quoque stamus et gloriamur spe gloriae⁵⁷ Dei. 3 Non solum hoc, sed gloriamur quoque in tribulationibus. Scimus, quia tribulatio patientiam conficit, 4 patientia autem — probationem, probatio autem — spem. 5 Spes autem non pudore-afficit (*Iterativ*), quia caritas Dei diffusa est

⁵¹ vgl. syp : circumcisionem. — ⁵² + fuit = syp. — ⁵³ vgl. syp : ut sit. — ⁵⁴ vgl. syp : transgressio legis. — ⁵⁵ vgl. syp : et dedit. — ⁵⁶ accessimus = syp. — ⁵⁷ om filiorum = syp.

in cordibus nostris Spiritu Sancto, qui (+ *igi*)^b commodatus est nobis. 6 Quia Christus, dum (+ *igi*)^b nos infirmi-adhuc fuimus (= essemus), in-tempore tantum propter impios (*verb.* atheos) mortuus-est. 7 Quia aegre (= vix) aliquis (= quis) propter iustum moritur (*Iterativ*); propter bonum autem, quis scit, ne-forte et audet (*Iterativ*) aliquis mortem. 8 Manifestavit autem suam illam caritatem [ad]versus nos Deus, quia dum (+ *igi*)^b peccatores adhuc fuimus (= essemus), Christus propter nos mortuus-est. 9 Quanto igitur magis nunc, cum iustificati-sumus sanguine eius, effugiemus nos per eum ex (= ab) ira. 10 Si-igitur, cum inimici fuimus (= essemus), reconciliati-sumus (*verb.* nos-[in]struximus) Deo morte filii eius, quanto magis nunc, cum reconciliati sumus (*verb.* nos-[in]struximus), vivemus vivificatione eius⁵⁸. 11 Non tantum <-hoc> solum, sed gloriamur quoque ad<versus> Deum per Iesum Christum Dominum nostrum, ex (= a) quo nunc reconciliationem hanc accepimus. 12 Propter hoc, sicut (+ *igi*)^b propter unum <illum> hominem peccatum ad-mundum (*verb.* ad-regionem) introgressum-est et peccati [cum-]potentiā (= per peccatum) mors, et hoc-modo (= ita) super omnes homines mors pervenit, [in] quo omnes peccaverunt. 13 Quia [usque] ad legis perventionem (= accessum) peccatum fuit in mundo (*verb.* regione); ut-peccatum autem non adnumeratum fuit praeter legem. 14 Sed <per>-regnabat mors ex (= ab) Adam [usque] ad Moysen et super illos quoque, a quibus (+ *igi*)^b non peccatum-est (*pass.* = qui non peccaverunt) similiter praevaricationi illi Adae, qui (+ *igi*)^b est ut-nota alterius illius temporis (*pl.t.*). 15 Sed non sicut offensio et isto-modo (= ita) gratia. Quia si-igitur unius illius offensione (= delicto) multi exstirpati-sunt, quanto magis⁵⁹ gratia illa Dei et donum illud gratiā <illā> unius <illius> hominis Iesu Christi ad<versus> quoque multos abundavit. 16 Et non sicut propter unum peccatorem-factum [ita] donum illud, quia iudicium illud ex uno illo ad-damnationem, gratia autem illa ex multis offensionibus (= delictis) ad-iustificationem. 17 Quia si-igitur unius illius offensione (= delicto) mors <per>regnabit ex uno illo, quanto magis qui (+ *igi*)^b amplius illud gratiae et donum iustitiae accipiunt in vita, regnabunt ex uno illo Iesu Christo. 18 Sicut (+ *igi*)^b ex una <illa> offensione (= ex uno illo delicto) super omnes homines ad-damnationem, isto [-modo] quoque (= sic et) propter unam <illam> iustitiam super omnes homines ad-iustificationem vitae. 19 Quia sicut (+ *igi*)^b unius <illius> hominis inoboedientiā peccatores introgressi-sunt multi, isto [-modo] (= sic) quoque unius <illius> hominis obtemperat[i]one iusti introibunt multi. 20 Quia lex [in] medio introivit, ut multiplicaretur peccatum et ubi (+ *igi*)^b multiplicatum est peccatum, ibi⁶⁰ magis trans-abundavit gratia. 21 Ut, sicut (+ *igi*)^b <per>regnabat peccatum in morte,

⁵⁸ vgl. syp : vivemus in vita eius. — ⁵⁹ vgl. syp : quantum ergo magis. — ⁶⁰ + ibi = syp.

isto [-modo] (= sic) quoque gratia regnabit per iustitiam ad-vitam aeternam per Christum Iesum Dominum nostrum.

6,1 Quidnam igitur dicemus nunc? permanebimus num-ne super peccatum illud, ut gratia multiplicetur? Ne fiat. 2 Qui (+ *ese*)^g mortui-sumus peccato (*Instrumentalis*), quomodo igitur deinde vivemus in illo? 3 Aut (= an) non scitis-ne, quia qui (+ *ese*)^g baptizati-sumus (*verb.* lumen-[ac]cepimus) per Christum Iesum, [ad]versus mortem eius baptizati-sumus (*verb.* lumen-[ac]cepimus)? 4 Et consequuti-sumus ei baptismo (*verb.* luminis-[ac]ceptione) illo in-morte eius, ut, sicut (+ *igi*)^b surrexit Christus a-mortuis gloriā Patris, isto [-modo] quoque nos novitate vitae ambulemus. 5 Quia si-igitur complantatio facti-sumus similitudini illi mortis eius, isto [-modo] quoque (= sic et) surrectioni (= resurrectioni) <illi> eius erimus. 6 Hoc scimus, quia vetus ille homo noster cum eo crucifixus-est⁶¹, ut evanescat caro illa peccati, ut⁶² iam-non serviamus nos peccato. 7 Quia, qui (+ *igi*)^b mortuus-est, iustificatus est ex (= a) peccato. 8 Si-igitur mortui-sumus cum Christo, credimus, quia cum eo quoque vivemus. 9 Hoc scimus, quia Christus surrexit a-mortuis, iam-non moriatur, et mors super illum iam-non dominabitur. 10 Quia, qui (+ *igi*)^b mortuus-est, peccato (*Instrumentalis*) mortuus-est semel; qui (+ *igi*)^b autem vivus est (= vivit), vivus est Dei (= vivit Deo). 11 Isto [-modo] quoque vos adnumeramini (= existimate) vosmetipsos ut-mortuos propter peccatum et vivos Dei (= viventes Deo) per Christum Iesum Dominum nostrum. 12 Ne igitur <per>regnet peccatum in-mortali-bus istis carnibus vestris (= in-mortali isto corpore vestro) ad-obtemperandum illud in concupiscentiis vestris eius. 13 Neque praestetis membra ista vestra ut-armaturam falsitatis peccato, sed praestate vosmetipsos Deo, sicut a-mortuis vivi (= viventes), et membra ista vestra ut-armaturam iustitiae Deo. 14 Et peccatum super vos non dominetur (dominabitur), quia non estis subter lege, sed in-gratia. 15 Nunc igitur quid? Num peccabimus-ne, quia non sumus subter lege, sed in-gratia? Ne fiat. 16 Non scitis-ne, quia cui (+ *igi*)^b praestitistis [vos]metipsos ut-servos obtemperationis, servi estis [eius] cui (+ *igi*)^b obtemperavistis, sive peccato ad-mortem aut ad-obtemperationem iustitiae? 17 Gratia[s] (*verb.* gratia⁶³) Deo, quia fuistis servi peccati et⁶⁴ obtemperantes facti-estis corde, in quam (+ *igi*)^b (*scil.* notam = formam) traditi-estis <ad-> notam magisterii. 18 Nunc autem liberati-estis ex (= a) peccato, et in-servitutem-redacti-estis in-iustitia. 19 Humanum loquor propter infirmitatem carnium vestrarum (= corporis vestri) : sicut (+ *igi*)^b praestitistis membra illa vestra ad-serviendum (= servire) immundi-

^g *ese* (hic, hi) = pronomen expletivum.

⁶¹ vgl. syp : crucifixus-est cum eo. — ⁶² ut = syp. — ⁶³ gratia = syp. — ⁶⁴ et = syp.

tiae et iniquitati ad-iniquitatem, isto [-modo] quoque (= sic et) nunc praestate membra ista vestra ad-serviendum (= servire) iustitiae ad-sanctitatem. 20 Quia, ubi-quoque (= quando) servi fuistis peccati, sui (*verb.* capitis) domini (= liberi) fuistis ex iustitia. 21 Quid (= quem) igitur fructum habebatis tunc, propter quod istic vos-pudet? Quia perfectio (= finis) eorum mors est. 22 Nunc autem liberati estis ex (= a) peccato et in-servitutem-redacti Dei, et habetis fructum vestrum ad-sanctitatem, et in-perfectione (= in fine) vitam aeternam. 23 Quia viaticum (= stipendium) peccati mors est⁶⁵, donum autem Dei⁶⁶ — vita aeterna per Christum Iesum Dominum nostrum.

7,1 Aut (= an) non scitis, fratres, quia cognitoribus <illis> legis loquor, quoniam lex dominatur super hominem⁶⁷, quanto tempore vivax est ille? 2 Quia mariti-uxor mulier [usque] ad-mortem mariti colligata est lege; si-igitur autem mortuus-fuerit maritus ille, liberata est illa ex (= a) lege illa mariti. 3 Nunc igitur in-vita mariti (= vivente marito) adultera vocabitur, si adhaeserit marito alio; si-igitur autem mortuus-fuerit maritus eius, libera est illa ex (= a) lege illa, ut non sit adultera, si adhaeserit marito alio. 4 Propter hoc vos quoque, fratres mei, mortui-eratis ex lege carnibus illis (*Instrumentalis* = corpore illo) Christi, ut sitis vos alii (= alterius) illius, a-mortuis exstantis, ut fructum proferatis⁶⁸ Dei (= Deo). 5 Quia dum (+ *igi*)^b fuimus in carne (*pl.t.*!), passiones illae peccatorum ex lege illa fiebant in membris nostris, ut fructum reciperemus mortis; 6 nunc autem liberati sumus ex (= a) lege illa et mortui-sumus, qua (+ *igi*)^b apprehensi fuimus, ut serviamus nos renovato spiritu et non inveteratis libris (= litteris). 7 Quidnam igitur dicemus? lex num peccatum est-ne? Ne fiat. Sed peccatum non noveram (*impf.*), at (= nisi) ex lege. Quia concupiscentiam non noveram, si-igitur-forte non lex loquebatur, quoniam: ne concupisces. 8 Causam igitur invenit peccatum⁶⁹ ex mandato illo et confecit mecum omnem concupiscentiam: quia praeter legem (= absque lege)⁷⁰ peccatum mortuum-est. 9 Ego autem vivus fui⁷¹ aliquando praeter legem (= absque lege), et ubi (= quando) pervenit mandatum illud, peccatum revixit. 10 Et ego⁷² mortuus-sum; et inventum-est mihi mandatum illud, quod fuit ad-victum (= ad vitalitatem), idem ad-mortem. 11 Quia peccatum illud causam accepit ex(= a) mandato, decepit me et per illud me-occidit⁷³. 12 Adhinc lex sancta est⁷⁴, et mandatum illud sanctum et iustum et bonum. 13 Nunc igitur bonum illud num mors mihi-factum-est-ne? Ne fiat. Sed peccatum illud, ut [ap]pareat ut-peccatum bono illo, quod factum-est (*verb.* operatum-est *pass.*) mihi mors, ut sit ut-exuberans peccator peccatum illud ex (= a) mandato illo. 14 Hoc scimus, quia lex spiritualis est,

⁶⁵ + est = syp. — ⁶⁶ vgl. syp: et donum Dei. — ⁶⁷ vgl. syp: super virum (= hominem). — ⁶⁸ vgl. syp: ut detis. — ⁶⁹ invenit peccatum = syp. — ⁷⁰ praeter legem (= absque lege) = syp. — ⁷¹ vivus fui = syp. — ⁷² et ego = syp. — ⁷³ vgl. syp: occidit me. — ⁷⁴ sancta est = syp.

ego autem carnalis sum et⁷⁵ venundatus in peccato. 15 Quia quod (+ *igi*)^b operor, non scio, quia non quod (+ *igi*)^b ego volo, hoc operor, sed quod (+ *igi*)^b mihi-odio-est, hoc facio. 16 Si-igitur autem, quod (+ *igi*)^b ego non volo et illud facio, contestis sum legis (= consentio legi), quia bona est. 17 Nunc igitur iam-non ego operor illud, sed quod (+ *igi*)^b <per>habitans est mecum peccatum. 18 Quia scio, quoniam iam-non <per>habitans est mecum, hoc (+ *igi*)^b est, in-carne mea (*pl.t.*), bonum, quia voluntas illa ante me-<sita-> est, operari autem bonum illud (*gen.*) non invenio. 19 Quia non quod (+ *igi*)^b volo bonum, illud facio, sed quod (+ *igi*)^b non volo malum, illud operor (= facio). 20 Si-igitur autem quod (+ *igi*)^b ego non volo et illud facio, iam-non operor illud, sed quod (+ *igi*)^b <per>habitans est mecum peccatum. 21 Num inveniam-ne legem, quod volam (*fut.*) me facere bonum, quia ante me malum situm-est. 22 Quia condelector legi Dei interiore illo homine. 23 Et specto aliam legem in membris meis, quae (+ *igi*)^b repugnat legi illi mentis meae et captivum-ducit me lege illa peccati. quae (+ *igi*)^b est in membris meis. 24 Miser (= infelix) ego hic homo! Quis-nam me-[ab]-solvat ex carnibus his (= a corpore hoc) huius mortis? 25 Gratias-ago⁷⁶ Deo per Christum Iesum Dominum nostrum. Nunc igitur ipse ego mente mea⁷⁷ servio legi Dei, carnibus (= carne) autem legi peccati.

8,1 Null(a) unquam condemnatio est nunc per Christum Iesum ad-eos (= iis), qui (+ *igi*)^b non secundum carnem (*pl.t.*) ambulant, sed secundum spiritum⁷⁸. 2 Quia lex spiritus vitae per Christum Iesum liberavit me ex(= a) lege illa peccati et mortis. 3 Quia impossibile illud legis, quo infirmus fui propter carnem illam (*pl.t.*), Deus filium suum misit⁷⁹ similiter carni illi (*pl.t.*) peccati et propter peccatum, et iudicavit peccatum illud carne sua (*pl.t.*)⁸⁰, 4 ut iustitia illa legis consummaretur inter nos, qui non carnaliter (= secundum carnem) nos-vertimus (= ambulamus), sed spiritualiter (= secundum spiritum). 5 Quia qui (+ *igi*)^b carnaliter (= secundum carnem) sunt, [quod] carnis (*pl.t.*) consultant, qui (+ *igi*)^b autem spiritualiter (= secundum spiritum) sunt, [quod] spiritūs. 6 Quia consultatio⁸¹ illa carnis (*pl.t.*) mors est, consultatio illa autem spiritūs vita est et pax. 7 Quia consultatio illa carnis (*pl.t.*) inimicitia est Dei; quia legi illi Dei nōn (*georg. ver*) subdita-est et nec potentia ei-est. 8 Quia qui (+ *igi*)^b in carne (*pl.t.*) sunt, Deo (*gen.*) gratos-fieri nōn potentia-eis est. 9 Vos autem non estis⁸² in carne (*pl.t.*), sed [in] spiritu, si-igitur spiritus Dei <per>habitans est inter vos. Si-igitur aliquis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. 10 Si-igitur Christus inter vos est, carnes (= corpus)-forte mortuae sunt (= mortuum

⁷⁵ +et = syp. — ⁷⁶ gratias-ago = syp. — ⁷⁷ +mea = syp. — ⁷⁸ +iis qui non secundum carnem ambulant sed secundum spiritum syh. — ⁷⁹ misit = syp. — ⁸⁰ +sua = syp. — ⁸¹ vgl. syp: cogitatio (opinio). — ⁸² +estis = syp.

est) propter peccatum, spiritus autem vivus⁸³ propter iustitiam. 11 Si-igitur Spiritus ille suscitantis Iesum a-mortuis habitans est⁸⁴ inter vos, qui (+ *igi*)^b suscitavit Christum a-mortuis, revificabit mortales quoque (+ *ege*)^c carnes (= corpora) vestras per <per>habitantem (+ *igi*)^b inter vos Spiritum eius. 12 Nunc igitur, fratres, penes-nos-est non caro (*pl.t.*) (= debitores non sumus carni), ut carnaliter vivamus. 13 Quia, si-igitur carnaliter vivetis, <per>-moriendi estis; si-igitur autem spiritu carnis (*pl.t.*) opus mortificabitis, vivetis. 14 Quia qui spiritu Dei ambulant, hi sunt filii Dei. 15 Quia non acceptus-est-[a] vobis spiritus <ille> (= accepistis spiritum) servitutis, ut-forte rursum timeatis, sed acceptus-est-[a] vobis spiritus <ille> (= accepistis spiritum) filiorum-adoptionis, quo clamamus : Abba, Pater. 16 Idem (= ipse) Spiritus testificatur spiritui huic nostro, quia sumus liberi (*τέκνα*) Dei. 17 Si-igitur autem fili[i], here[de]s quoque, here[de]s Dei pariter et cohere[de]s Christi, si-igitur cum eo patiemur, cum eo quoque glorificabimur. 18 Quia ego hoc [-modo] (= ita) cogito (*verb.* mihi-cogitatur), quoniam nón dignae sunt passiones illae huius temporis cum altera gloria, quae apparendae est[ad]versus nos. 19 Quia suspicio (= exspectatio) illa creationis apparitionem illam filiorum Dei exspectat. 20 Quia vanitati subdita-est creatura (*verb.* creatum) non cum-voluntate, sed per eum, qui (+ *igi*)^b subdidit, cum-spe. 21 Quia a-se (= ipsa) illa quoque creatura (*verb.* creatum) libera-fiet ex (= a) servitute corruptibilitatis in-libertate⁸⁵ (*verb.* nobilitate) illa gloriae liberorum (*τέκνων*) Dei. 22 Scimus, quia omnis creatura (*verb.* creatum) nobiscum <con>-gemiscit (*Iterativ*) et <con>dolet hactenus. 23 Non solum-tamen illa, sed a-se (= ipsi) nos-quoque, qui (+ *ese*)^g primum fructum (= primitias) spiritūs habemus, a-se (= ipsi) nos-quoque in nobismetipsis gemimus et filiorum-adoptionem illam exspectamus⁸⁶, persalvationem illam carnum nostrarum (= corporis nostri). 24 Quia cum-spe vivimus⁸⁷ (= salvi facti sumus). Spes autem [quae] videtur (*part. pass.*) non est spes, quia quod (+ *igi*)^b aliquis spectat, quid adhuc num sperat? 25 Nos autem, quod non spectamus, speramus, quia cum-patientia exspectamus. 26 Isto-eodem-modo et Spiritus quoque ille coadiuvat (*Iterativ*) infirmitatem nostram; quia quid-forte oravimus (*aor.* = oremus), quomodo (+ *igi*)^b fas-est, non novimus (*praes.*), sed a-se (= ipse) ille spiritus intercessor est propter nos gemitibus (*verb.* spirit(u)-dictis) <illis> inenarrabilibus. 27 Qui (+ *igi*)^b autem conquirens est corda, novit (*praes.*), si quid est consultatio <illa> Spiritūs⁸⁸, quia ad<versus> (= secundum) Deum intercessor est propter sanctos. 28 Hoc scimus, quia Deum diligentibus omne (+ *ve*^d = omnia)

⁸³ vgl. *symp.* : vivus est. — ⁸⁴ vgl. *symp.* : habitans (= habitat). — ⁸⁵ vgl. *symp.* : in libertate. —

⁸⁶ vgl. *symp.* : et exspectamus filiorum-adoptionem. — ⁸⁷ vivimus = *symp.* — ⁸⁸ vgl. *symp.* : ille scit quid est cogitatio spiritus.

bene-succedit ad-bonum, qui (+ *igi*)^b <cum->praecepto vocati (*verb.* apparere-facti) sunt. 29 Quia quos (+ *igi*)^b praescivit, praeve definivit (= praedestinavit) ut-conformes imagini (*gen.*) illi (*gen.*) Filii sui, ut sit ille primogenitus inter multos fratres. 30 Quos (+ *igi*)^b autem praeve definivit (= praedestinavit), illos quoque vocavit; et quos (+ *igi*)^b vocavit, illos quoque iustificavit; et⁸⁹ quos (+ *igi*)^b iustificavit, illos quoque glorificavit. 31 Quidnam igitur dicemus propter hoc? si-igitur Deus ad nos versus (= pro nobis) est, quis est maligne-faciens (= malefactor) ad-vos? 32 Qui (+ *igi*)^b Filio quoque suo non pepercit, sed propter nos omnes tradidit illum, quomodo igitur non una-cum illo omne (+ *ve*^d; = omnia) donabit nobis⁹⁰? 33 Quis est culpans (= accusans) electos illos Dei? Deus est iustificans⁹¹. 34 Et quis est <per>iudicans (= damnans)⁹²? Christus Iesus, qui mortuus-est, magis (= immo) adhuc surrexit, qui (+ *igi*)^b est a-dextris Dei, qui quoque intercessor est propter nos. 35 Quis seiunget nos in-caritate (caritati) illa (illi) Christi: tribulatio aut (= an) angustia, persecutio aut (= an) fames, nuditas aut (= an) quassatio (= anxietas) aut (= an) gladius? Sicut scriptum est: 36 Quia propter te mortificamur nos quotidie et adnumeramur (= aestimamur) nos, sicut oves ad-mortem-destinati. 37 sed in-hoc omni summe (= *ὑπερ*-) vincimus nos per illum, qui quoque (+ *igi*)^b perdilexit nos. 38 Quia credo ego, quoniam nec mors, nec vita, nec angeli, nec principationes (= principatus) nec potentiae, nec hic mundus (*verb.* haec regio). nec ille mundus (*verb.* illa regio), 39 nec altitudines, nec profunditates, nec alia creatura (*verb.* creatum) praevalebit nos semovere (*verb.* ad-semovendum) in-caritate (caritati) Dei, quae est per Christum Iesum Dominum nostrum.

9,1 Verum (= veritatem) loquor per Christum et⁹³ non mentior contestando mihi (*verb.* ad-me) (= contestante mihi) mente mea (*verb.* contestatione mentis meae) [in] Spiritu sancto, 2 quia tristitia est mihi⁹⁴ (*verb.* ad-me) magna et indeficiens afflictio cordis mei. 3 Quia orabam (= cupiebam) anathema (*verb.* devotum)-esse memetipsum ex (+ a) Christo propter fratres meos et⁹⁵ cognatos (*verb.* generationes) nostros carnaliter (= secundum carnem), 4 qui (+ *igi*)^b sunt Israelitae, quorum fuit⁹⁶ filiorum adoptio et gloria et pollicitatio (= testamentum) et legislatio et ministerium⁹⁷ et annuntiatio, 5 quorum fuerunt patres et ex quibus Christus carnaliter (= secundum carnem), qui (+ *igi*)^b est Deus⁹⁸ super omnes (omnia), benedictus [usque] ad aeternitatem. Amen. 6 Non autem esse-poterat, quomodo-forte conciderit (*aor.*) verbum Dei, quia non omnes [qui] ex Israel hi sunt⁹⁹ Israel, 7 nec sunt generationes (= semen) Abrahae omnes filii (*verb.* liberi), sed ex Isaac

⁸⁹ et = syp. — ⁹⁰ vgl. syp: dabit nobis. — ⁹¹ vgl. syp: Deus[est] iustificans. — ⁹² vgl. syp: quis-est damnans. — ⁹³ +et = syp. — ⁹⁴ est mihi = syp. — ⁹⁵ et = syp. — ⁹⁶ +fuit = syp. — ⁹⁷ ministerium = syp. — ⁹⁸ qui exsistit (= est) Deus = syp. — ⁹⁹ vgl. syp: [hi] exsistunt.

vocabitur tibi generatio (= semen). 8 Hoc (+ *igi*)^b est, non tamen filii (*verb.* liberi) carnis (*pl.t.*) hi sunt filii (*verb.* liberi) Dei, sed filii (*verb.* liberi) illi pollicitationis (= promissionis) adnumerati-sunt ad-generationem. 9 Quia ex pollicitatione est ¹⁰⁰verbum hoc, quoniam : In tempore tantum hoc veniam et erit Sarae filius. 10 Et non solum haec (*f.*)¹⁰¹, sed Rebeccae quoque ex uno lecto <positi-> fuerunt (= fuerunt) (duo filii) ex Isaac, patre nostro. 11 Quia nondum ubi (*temp.*) geniti fuissent, nec fecissent (*verb.* ab-eis operatum (*pass.*) -erat) quid bonum vel malum, ut electione propositum (*verb.* ante-paepara-tio) illud Dei maneret. 12 Non ex operibus, sed ex illo, qui (+ *igi*)^b vocavit, quia dictum-est ei, quoniam : senior¹⁰² serviet minori illi. 13 Sicut scriptum est, quoniam : Iacob perdilexi, Esau autem odivi. 14 Quid-nam igitur dicemus ? numquid falsitas (= iniquitas) num-ne et cum Deo ? Ne fiat. 15 Quia Mo[y]si hoc-modo (= ita) loquitur : Commiserebor, cuius (*verb.* quem) (+ *igi*)^b commiserebor, et excipiam, quem (+ *igi*)^b excipiam. 16 Nunc igitur non cui (+ *igi*)^b in-voluntate-est (= volentis), nec [ei] qui currit (= currentis), sed [ei] quem miseret Deus (= miserentis est Deus). 17 Quia loquitur liber (= scriptura) Pharaoni, quoniam : Suscitavi (+ *ve*)^d propter hoc te, ut ostendam super te potentiam meam et ut divulgetur nomen meum in omni terra. 18 Nunc igitur, quem (= cuius) vult Deus, commiseretur, et quem vult, indurat. 19 Numquid-igitur dices mihi : et quid adhuc culpat (= conqueritur) ? quia voluntati eius quis-num restitit ? Nunc igitur¹⁰³, tu quis es, qui verbum respondes Deo ? Dicet numquid num-ne factum (= figmentum) [con]factori : Propter quid (= quare) hoc-modo (= sic) confecisti me ? 21 Aut (= an) non potestas-ei-est-ne figulo illi luti illius ex eadem massa ad-confectionem (= conficere) quoddam ad-honestum (= in honorem) vas et¹⁰⁴ quoddam ad-inhonestum ? 22 Si-igitur vult Deus¹⁰⁵ ostendere iram suam et scire-facere potentiam suam, qui pertulit multā longanimitate <super> vascula illa irae praeparata ad-perditionem, 23 et ut ostenderet divitias (*verb.* magnificentiam) illas (*pl.t.*) gloriae eius (= suae) super vascula (= vasa) illa misericordiae, quae (+ *igi*)^b praevis praeparavit ad-glorificationem, 24 quos (+ *ese*)^g <trans>vocavit nos non solum <si> ex Iudaeis, sed ex gentilibus (= Gentibus) quoque ? 25 Sicut in Osee loquitur : Vocabo non populum meum ut-populum meum et non dilectum meum ut-dilectum. 26 Et erit in-loco illo, ubi (+ *igi*)^b dixit illis : Non populus meus vos, ibi vocabuntur <ut> filii Dei vivi. 27 Isaias autem clamat propter Israel : Et-si <quoque> erit numerus ille filiorum Israel<is> sicut arena maris, superfluum (= reliquiae) tantum vivet¹⁰⁶. 28 Quia verbum consummans et abbreviatum in iustitia,

¹⁰⁰ + est = syp. — ¹⁰¹ + haec (*f.*) = syp. — ¹⁰² senior = syp. — ¹⁰³ vgl. syp : Tu ergo. — + et = syp. — ¹⁰⁵ vult Deus = syp. — ¹⁰⁶ vivet = syp.

[quoniam verbum abbreviatum] faciet Dominus super terram. 29 Et sicut (+ *igi*)^b praedixit Isaias, [.] nisi-forte Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodomitae-forte confecti-essemus et Gomorrhaeis-forte assimilati-essemus. 30 Nunc igitur quid-nam dicemus? Quia gentiles (= Gentes), qui non persequiebantur iustitiam, adepti-sunt iustitiam, iustitiam autem ex fide. 31 Israel autem persequebatur legem <illam>iustitiae et legem <illam> iustitiae non pertetigit. 32 Propter quid num? Quia non ex fide, sed sicut ex operibus legis, quia offensati-sunt in-saxo offensionis (= offensionis), 33 sicut scriptum est: Ecce en colloco in Sion saxum offensionis (= lapidem offensionis) et petram decept[at]ionis; et omnis qui credit in-eum, nequaquam eum pudebit.

10,1 Fratres, voluntas cordis mei et precatio mea ad<versus> Deum propter Israel est ad-victum (= vitalitatem)¹⁰⁷. 2 Testificor illis, quia invdiam (= aemulationem) divinam habent, sed non cognitione¹⁰⁸. 3 Quia ignari fuerunt illi ex (= a) iustitia Dei et suam illam iustitiam quaerebant ad-confirmandum (= confirmare) et iustitiae Dei non subditi-sunt. 4 Quia terminus (= finis) legis Christus est¹⁰⁹ ut-vivificator omnis credentis. 5 Quia Moses describit iustitiam illam ex lege, quoniam: Qui operabitur (= faciet) illud¹¹⁰ homo, vivet in ea. 6 Ex fide autem iustitia hoc-modo (= ita) loquitur: Ne loquaris in-corde tuo: quis ascendet ad-<super>caelum? hoc (+ *igi*)^b est Christum (*gen.*) desuper-ducere. 7 Aut quis de<orsum>ibit ad-abyssum? hoc (+ *igi*)^b est Christum (*gen.*) a-mortuis subducere (*nom.*). 8 Sed quid loquitur scriptum (= Scriptura)? Propinquum tibi est verbum istud in-ore tuo et in-corde tuo; hoc (+ *igi*)^b est verbum fidei, quod praedicamus. 9 Quoniam si confessus-eris ore tuo Dominum Iesum et credideris corde tuo quia Deus suscitavit illum a-mortuis, vives¹¹¹. 10 Quia corde credis ad-iustitiam, ore autem confiteris ad-vitalitatem (*verb.* victum)¹¹². 11 Quia loquitur liber (= Scriptura): Omnis qui crediderit ad<versus> eum, nequaquam eum-pudebit¹¹³. 12 Quia non est dissidium Iudaei et gentilis (= Graeci; vgl. *syp*: gentilium), quia ipse est Dominus omnium, qui divites-facit omnes, qui appellant (= invocant) eum. 13 Quia omnis qui appellabit (= invocabit) nomen Domini, vivet¹¹⁴. 14 Quomodo igitur appellabunt (= invocabunt), ad<versus> quem non crediderunt? Aut quomodo<-num> credent [ei], quem non audierunt? Aut quomodo<-num> audient praeter praedicationem? 15 Aut quomodo <-num> praedicabunt, nisi emittantur? Sicut scriptum est: Quomodo (= quam) speciosi sunt pedes evangelizantium illorum pacem, qui evangelizant bonum? 16 Sed non omnes audierunt¹¹⁵ evan-

¹⁰⁷ vgl. *syp*: ut vivat. — ¹⁰⁸ vgl. *syp*: in cognitione. — ¹⁰⁹ + est = *syp*. — ¹¹⁰ vgl. *syp*: ¹⁰⁴ haec. — ¹¹¹ vives = *syp*. — ¹¹² vgl. *syp*: vitam. — ¹¹³ = pudebit *syp*. — ¹¹⁴ vivet = *syp*. —

¹¹⁵ vgl. *syp*: oboedierunt.

gelium illud (*verb.* quod-evangelii illius). Quia Isaias loquitur : Domine, quisnam credet auditum (*verb.* audibile) nostrum? 17 Nunc igitur fides sane ex auditu est¹¹⁶, auditus autem verbo Dei¹¹⁷. 18 Sed dicemus : Numquid-igitur non audivit¹¹⁸? Sed loquitur, quoniam : In-omni terra¹¹⁹ egressa-est vox eorum, et in-marginibus terrae (*verb.* regionis) verba eorum. 19 Sed loquor : Numquid-igitur Israel non agnovit? Ut-primus Moses loquitur : Ego ad-aemulationem-adducam vos super non generationem illam et generatione illa imprudenti suscensere-faciam vos. 20 Isaias autem audet et loquitur : Inventus-sum [ab] iis, qui me non quaerebant et¹²⁰ permanifestatus-sum iis, qui me non interrogabant. 21 Ad<versus> autem Israel loquitur : In-die omni <ex>levavi manus meas ad<versus> populum inoboedientem et contradicentem.

11,1 Loquor igitur : Numquid seiunxit Deus populum suum? Ne fiat et quia ego quoque Israelita sum, ex semine Abrahae, ex tribu Benjamin. 2 Non seiunxit Deus populum suum, quem (+ *igi*)^b praescivit. Aut (= an) non scitis [quod] Eliae (= in-Elia), quidnam loquitur liber (= Scriptura)? ut (+ *igi*)^b (= quemadmodum) occurrit Deo ad-accusandum Israel (*gen.*) et loquitur : 3 Domine, prophetas tuos exstirpaverunt et¹²¹ altaria tua destruxerunt; et ego restavi (= relictus-sum) unicus et quaerunt spiritum meum (= animam meam). 4 Sed quid loquitur ei divinum praeceptum verbi? Relictum est mihimetipso (*gen.*) septem millia virorum (*nom.pl.*), qui non inflexerunt genua eorum (= sua) [ante] Baal (*gen.*). 5 Isto [-modo] quoque (= sic et) igitur et nunc quoque in-tempore hoc superfluum (= reliquiae) cum-[e]lectione gratiā<illā> factum-est¹²². 6 Si-igitur autem cum-gratia, iam non ex operibus; si-igitur non (= alioquin), gratia illa iam-non adnumerabitur ut-gratia. Si-igitur ad-hoc (*adv.*) ex operibus, iam-non est gratia, exunde opus hoc iam-non est opus¹²³. 7 Nunc igitur quid? Quod quaerit Israel, hoc non assecutus-est; electum (= electio) autem illud consecutum-est (= illa consecuta-est), et alii (= ceteri) illi excaecati-sunt. 8 Sicut scriptum est : Commovavit (= dedit) illis Deus spiritum tristitiae, oculos, ut non spectent, et aures, ut non audiant (*impers.*) usque ad hodiernum diem. 9 Et David loquitur : Fiat (*verb.* operetur *pass.*) mensa (*verb.* tabula) eorum coram illis [in-] pedicam (*Prädikativ*) et [in-] captionem et [in-] remunerationem et [in-] deceptionem ad eos (= illis). 10 Obtenebrentur (*imp.*) oculi eorum, ne spectent, et tergum eorum semper [in]curva. 11 Loquor autem : Numquid-igitur [ab-]eis-offensum-est, ut corruerent? Ne fiat. Sed eorum illā offensione vita¹²⁴

¹¹⁶ +est = syp. — ¹¹⁷ = Dei syp. — ¹¹⁸ Verlesung von syr. zu ? — ¹¹⁹ in omni terra = syp. — ¹²⁰ vgl. syp : qui non quaerebant me. — ¹²¹ +et = syp. — ¹²² vgl. syp : residuum illud superfuit (*verb.* moratum-est) <in> electione gratiae. — ¹²³ vgl. syp; + si autem in operibus, non est ex gratia; et si non, opus non existit (= est) opus. — ¹²⁴ vita = syp.

gentilibus (= Gentibus) facta-est (*verb. operata-est pass.*) ad-invid[ia]m eorum. 12 Si-igitur autem offensa illa eorum divitiae (*verb. magnificentia*) mundi (*verb. regionis*), et diminutio illa eorum divitiae gentilium (= Gentium), quanto magis plenitudo illa eorum? 13 Vobis autem loquor, gentilibus (= Gentibus) istis: Quamdiu sum ego gentilibus (= Gentium) Apostolus, ministerium hoc meum glorificabo, 14 si solum ad-aemulationem-adducam carnem meam (*pl.t.*) et vivificem¹²⁵ aliquos (= quosdam) ex illis. 15 Quia si-igitur decisio illa eorum reconciliatio mundi (*verb. regionis*), quanta-ne exceptio eorum, nisi vita ex mortuis? 16 Si-igitur autem initium illud sanctum est, et massa quoque; et si-igitur radix illa est¹²⁶, et rami eius. 17 Si-igitur ex ramis eius aliqui (= quidam) effracti-sunt, tu autem campestris olei-baca (= camprestis oliva) fuisti et insertus-es super illos et comparticeps radices et pinguetudinis olei-bacae (= olivae) factus-es (*verb. operatus (pass.)-es*), 18 ne glorieris ramorum illorum. Si-igitur gloriaris, non-tamen tu radicem illam baiulas (*verb. radix illa a-te-baiulatur*), sed radix illa te. 19 Dices: Si-igitur effracti-sunt rami <illi>, ut ego inserar-ne, 20 bene. Illi incredulitate eorum effracti-sunt, tu autem fide stas; ne [ex]altes, sed timeas. 21 Si-igitur Deus cum-natura (= naturalibus) ramis non pepercit, numquid igitur tibi quoque non parceret. 22 Nunc igitur vide bonitatem et severitatem Dei: super corruentes illos severitatem, super te autem bonitatem¹²⁷, si-igitur manseris super bonitatem illam; si-igitur non, tu quoque (+ *ve*)^d abscideris. 23 Et illi¹²⁸, si non permanserint super incredulitatem eorum, inserentur (+ *ve*)^d; quia praevalens (= potens) est Deus rursum inserere eos. 24 Si-igitur tu ex naturali (*verb. cum-natura*) illa abscisus-es campestri-olivā (= oleastro) et contra (*verb. extra*) naturam insertus-es in-bona oliva, quanto magis illi cum-natura inserentur super suam (+ *ve*) olivam? 25 Non volo (= nolo) ignorantiam vestram (= ignorare vos), fratres, mysterii huius (= mysterium hoc), ut non sitis vobismetipsis (*verb. a-semetipsis*) sapientes, quia caecitas¹²⁹ adtempus subsecuta-est in-Israel, donec plenitudo illa gentilium (= Gentium) introgrederetur. 26 Et hoc-modo (= ita) omnis Israel vivet¹³⁰, sicut scriptum est: Veniet a-Sion salvator¹³¹ et ¹³² convertet ex impietate Iacob. 27 Et haec est per me illa ad<versus> eos pollicitatio (= testamentum), quando delebo peccata eorum. 28 Ex Evangelio illo inimici vobis, ex electione autem dilecti propter patres. 29 Quia impaenitentes (= sine paenitentia) sunt gratiae illae (= dona illa) et vocationes (*verb. citationes*) Dei. 30 Quia sicut (+ *igi*)^b vos quoque aliquando inoboedientes facti-estis Deo, nunc autem misericordiam-consecuti-estis eorum illā inoboedientiā. 31 Isto [-modo] quoque (= sic et) hi

¹²⁵ vivificem = syp. — ¹²⁶ + est = syp. — ¹²⁷ om Dei = syp. — ¹²⁸ et illi (om sed) = syp.
¹²⁹ lies georg. sibrm⁹ (caecitas) statt georg. sibrdzne (sapientia). — ¹³⁰ vivet = syp. — ¹³¹ salvator = syp. — ¹³² + et = syp.

inoboedientes facti (*verb.* operati *pass.*)-sunt nunc¹³³ propter vestram permisericordiam, ut illi quoque permisericordiam-consequantur. 32 Quia conclusit Deus omnes (+ *ve*)^d in-inoboedientia, ut omnes commiserereantur (*pass.* = omnium commiserereatur). 33 O profunditas divitiarum (*sg.*) et sapientiae et cognitionis (= scientiae) Dei! Quomodo (= quàm) inquisibiles sunt scrutationes illae (= iudicia) eius et inexaminae (= investigabiles) sunt viae eius! 34 Quia quis agnovit mentem (*verb.* cogitationem) Domini? Aut quis <con>-consultator fuit ei¹³⁴? 35 Aut quis praeve tradidit quiddam illi (= ei) et rursum rependet ei? 36 Quia ex eo et per eum et ad<versus> (= in) eum est omne, ad-eum (= ei) gloria de-aeternitate [usque] ad aeternitatem¹³⁵. Amen.

12,1 Oro (*om* itaque!) vos, fratres, propter <per>misericordiam Dei, ut praestetis corpora (*verb.* carnes) ista vestra ut-hostiam vivam, sanctam, gratam Deo, loquens (= rationale) ministerium vestrum¹³⁶. 2 Et ne configuremini mundo (*verb.* regioni) huic, sed immutamini (*imp.*) novitate illa mentis vestrae, ut probetis, quid (+ *igi*)^b est voluntas Dei, bona, grata et perfecta. 3 Quia loquor gratiā Dei, quae commodata est mihi, omni illi, quicumque est inter vos. Ne magis sapiat amplius [quam] ordo ille [est] (= oportet), sed sapiat in-sanctitate unusquisque, sicut Deus divisit modulo<illo> fidei. 4 Sicut unum <illud> corpus multa membra habet, membra autem illa omnia non idem opus habent, 5 isto [-modo] quoque (= sic et) nos omnes unum corpus sumus per Christum, singulus (= singuli) autem invicem membra sumus. 6 Habemus autem nos dona secundum gratiam illam commodatam nobis singulariter ad-notam (= differentia *adj. pl.*), sive prophetia(m) secundum modulum fidei, 7 sive (*verb.* vel) qui ministrabit ministerio illo, sive qui docebit doctrinā illā, 8 sive qui consolabitur consolatione illā; qui tradet cum-munificentia; qui superstabit perfestinatione (= sollicitudine); qui miserebitur hilaritate, caritate imperdubitabili. 9 Recedite [a-]malo et adhaerete bono¹³⁷. 10 Fratrum-dilectione invicem comiter exoptantes estote¹³⁸; in-honoris-datione unus uni (= invicem) praevenite¹³⁹; in-festinatione (= sollicitudine) ne segnes sitis (*verb.* estis)¹⁴⁰, spiritu ferventes estote¹⁴¹, Domino servite¹⁴²; 12 in-spe gaudete¹⁴³; in-tribulatione sufferte; in-oratione perseverantes estote¹⁴⁴; 13 necessarium (*verb.* usuale) sanctorum communi-

¹³³ vgl. *syp*: non persuasi-sunt (= oboediverunt) nunc. — ¹³⁴ fuit ei = *syp*. — ¹³⁵ vgl. *syp*: in aeternitatem aeternitatum. — ¹³⁶ vgl. *syp*: loquelā-praeditum (= rationale) ministerium (*om* vestrum). — ¹³⁷ vgl. *syp*: sed estote odientes malum (*pl.*) et adhaerentes bono (*pl.*). — ¹³⁸ vgl. *syp*: estote diligentes fratres vestros et diligentes unus unum (= invicem). — ¹³⁹ vgl. *syp*: estote praevenientes honorantes unus unum. — ¹⁴⁰ vgl. *syp*: estote studiosi et non segnes. — ¹⁴¹ vgl. *syp*: estote exardentes in spiritu. — ¹⁴² vgl. *syp*: estote servientes Domino vestro. — ¹⁴³ vgl. *syp*: estote gaudentes in spe vestra. — ¹⁴⁴ vgl. *syp*: estote perseverantes in oratione.

cate¹⁴⁵; hospitibus (*verb.* deversoris)-dilectionem (*gen.*) <intro>sequimini. 14 Benedicite persecutoribus vestris (= persequentibus vos); benedicite et ne maledicatis. 15 Gaudete¹⁴⁶ cum gaudentibus et flete¹⁴⁷ cum flentibus. 16 Et¹⁴⁸ idem invicem consultate; ne excelsum illud consultetis, sed humili illi adhaereatis (*fut.*); ne fiatis (*verb.* operemini *pass.*) sapientes a-semetipsis; 17 et ne cui malum pro malo rependatis (= reddatis)¹⁴⁹; praevie considerate (= provide) bonum coram omnibus hominibus¹⁵⁰. 18 Si-igitur possibile est per vos, cum omnibus hominibus pacem facite¹⁵¹. 19 Ne a-vobismetipsis (*verb.* a-semetipsis) invidiam quaeratis¹⁵², dilecti, sed date locum irae. Quia scriptum est : Mea est ultio (*verb.* invidiae-[re]stitutio) et ego rependam (= retribuam), loquitur Dominus. 20 Sed si esuerit inimicus tuus, panem da ei, et si sitiet, pota eum. Quia cum hoc facies, prunam ignis congregabis [super] caput (*dat.*) eius. 21 Ne vincaris e (= a) malo, sed vince bono illo malum illud.

13,1 Omnis¹⁵³ potestati illi supremae subditus-esto, quia non est potestas, at (= nisi) ex (= a) Deo, et¹⁵⁴ quae (+ *igi*)^b sunt potestates¹⁵⁵, per Deum ordinatae sunt. 2 Abhinc (= itaque) qui insurget [in] potestatem (*dat.*), [in] Dei potestatem (*dat.*) insurgit. Qui (+ *igi*)^b autem insurgunt, sibimetipsi (*gen.*) iudicium accipient. 3 Quia principes illi non sunt horribilesb oni-operatoribus, sed mali-operatoribus. Si vis, ut non (= ne) timeas ex (= a) potestate, bonum operare (= fac) et recipies laudem ex (= ab) ea. 4 Quia Dei minister est tibi propter bonum. Si-igitur autem malum operaberis, timeas (= time), quia non frustra gladius (*verb.* gladi[ol]us) ei-[con]strictus-est (= gladium habet); quia Dei minister est tibi propter iram, invidiam-quaerens (= vindex) propter mali-operatorem. 5 Ideo (*verb.* unde-quoque) fas-est subditum-esse non solum propter iram, sed propter conscientiam (*verb.* mentem, cognitionem) quoque (+ *igi*)^b omni. 6 -Propter hoc tributum quoque tradite, quia ministri Dei sunt, propter hoc quoque officium attendentes (*verb.* percaventes) sunt. 7 Tradite igitur¹⁵⁶ omnibus debitum : tributuario (= cui-tributum) tributum, telonio («dem Zollhaus») cenum, horribili timorem, honori (= cui honor) honorem. 8 Nullum forte cui (= alicui) debetis (*verb.* penes-vos-est), at (= nisi) invicem caritatem. Quia qui diligit proximum suum, ille legem terminavit (= consummavit). 9 Quoniam : Non moechaberis, non hominem-necabis, non furtum-facies, non concupisces¹⁵⁷, et si aliud quoddam mandatum (*subst.*) est, hoc (+ *ve*) verbo consummatur¹⁵⁸, quoniam : Perdiliges proximum tuum, sicut temetipsum. 10 Caritas proximo suo

¹⁴⁵ vgl. syp : estote vos-consociantes necessitatibus sanctorum. — ¹⁴⁶ gaudete = syp. — ¹⁴⁷ et flete = syp. — ¹⁴⁸ +et = syp. — ¹⁴⁹ vgl. syp : et ne retribuatis (ali)cui malum pro malo. — ¹⁵⁰ vgl. syp : ut faciatis bona coram hominibus omnibus. — ¹⁵¹ pacem facite = syp. — ¹⁵² vgl. syp : et non estote quaerentes vosmetipsos. — ¹⁵³ vgl. syp : omnis anima (= omnis persona) : = omnis ? — ¹⁵⁴ +et = syp. — ¹⁵⁵ +potestates = syp. — ¹⁵⁶ +igitur = syp. — ¹⁵⁷ non c. fut. = syp. — ¹⁵⁸ = syp : <in> hoc verbo consummatur.

malum non facit: consummatio¹⁵⁹ legis caritas est. 11 Et hoc scite (= scitote)¹⁶⁰ tempus, quia nunc (+ *ve*)^d est tempus (= hora), expergisci (= surgere) nos (*verb.* ad-expergiscendum nos <trum>) ex (= de) somno. Nunc propior est nobis vita¹⁶¹, [quam] quando (*verb.* ubi-adhuc (+ *ese*)^g) credidimus. 12 Nox illa recessit et¹⁶² dies <intro>appropinquavit: Seiungamus (= abiciamus) igitur opera tenebrarum et induamur (*verb.* nos-convestiamus) armaturam¹⁶³ luminis. 13 Et sicut¹⁶⁴ in die, speciose (= honeste) ambulemus, ne (= non) cantibus (cantu?)¹⁶⁵ et ebrietatibus, ne (= non) cubilibus et [con]taminationibus, ne (= non) contraitionibus (= offensionibus) et invidiis (invidiā), 14 sed induimini (*verb.* vos-convestite) Dominum Iesum Christum et carnis (*pl.t.*) consultationem ne faciatis concupiscentes.

14,1 Et infirmum illum fide excipite, ne (= non) cum-discordia (*abl.*) et cupidine (*instr.*). 2 Quidam credat (*opt.*) manducare omne (= omnia), infirmus autem ille olus manducet. 3 Manducans ille non manducantem illum ne (= non) contemnat; et non manducans ille manducantem illum ne scrutetur (= iudicet): Deus igitur illum excepit. 4 Tu quis es, qui scrutaris (= iudicas) alium servum? Suo Domino (*gen.*) stabit, sive corruet¹⁶⁶, stabit sane, quia praevalens est (= potest) Deus statuere illum. 5 Quidam¹⁶⁷ observat cumdiem-proferendo et¹⁶⁸ quidam observat omnem diem; unusquisque sua mente (*verb.* cogitatione) contentus (*verb.* corde-plenus) esto. 6 Qui (+ *igi*)^b consultabit diem illum, ut-Domini consultat, et qui non consultabit diem illum, ut-Domini (+ *ve*)^d (= Domino) non consultat¹⁶⁹. Et qui manducat, ut-Domini manducat, quia gratias-agit Deo; et qui non manducat, ut-Domini (+ *ve*)^d non manducat, et gratias-agit Deo. 7 Quia nemo ex vobis¹⁷⁰ a-semetipso (= sibimetipsi) vivax est (= vivit), et nemo a-semetipso (= sibimetipsi) moritur; 8 quia sive vivaces sumus (= vivimus), ut-Domini (= Domino) vivaces sumus (= vivimus), et sive mortificamur, per Dominum (+ *ve*) mortificamur; sive vivaces erimus (= vivemus), sive mortificabimur, Domini (*verb.* qui-Domini) sumus. 9 Quia propter hoc¹⁷¹ quoque Christus mortuus-est, et surrexit et vixit, ut super mortuos quoque et vivos quoque dominetur. 10 Tu autem cur scrutaris (= iudicas) fratrem tuum? aut si (= aut fortasse) cur contemnitis (*verb.* contemptibilem-facis) fratrem tuum? Quia omnes (+ *ve*)^d prostaturi sumus coram¹⁷² throno (= ante tribunal) Christi. 11 Quia scriptum est: Vivus sum¹⁷³ ego, loquitur Dominus, quia mihi inflectetur omne genu, et omnis lingua confitebitur Deo. 12 Nunc igitur <-si> unusquisque nostrum propter semetipsum (= pro se) verbum (= rationem) tradet (= red-

¹⁵⁹ om ergo gegen syp. — ¹⁶⁰ scite = syp. — ¹⁶¹ vita = syp. — ¹⁶² et = syp. — ¹⁶³ armaturam = syp. — ¹⁶⁴ et sicut = syp. — ¹⁶⁵ Der georg. Instrumentalis hat im Singular wie im Plural die gleiche Endung; syp bringt: in cantu (musicā). — ¹⁶⁶ corruet = syp. — ¹⁶⁷ vgl. syp: existit qui. — ¹⁶⁸ et = syp. — ¹⁶⁹ +et qui non ... consultat = syp. — ¹⁷⁰ ex vobis = syp. — ¹⁷¹ propter hoc = syp. — ¹⁷² coram = syp. — ¹⁷³ vivus sum = syp.

det) Deo. 13 Ne-iam-forte invicem scrutemur (= iudicemus), sed magis-adhuc hoc scrutamini (= iudicate), ut non (= ne)[super]ponatis offendiculum vel deceptionem (= scandalum) fratri. 14 Novi (= scio) et credo per Dominum Iesum, quia nihil inquinatum est, a-semetipso; at si (= nisi) aliquis adnum-rabit ut-inquinatum, illud est inquinatum. 15 Si-igitur propter cibum frater ille tuus tristabitur, iam-non cum-caritate ambulas. Ne cibo tuo illum perdas, propter quem Christus mortuus-est. 16 Ne-forte igitur blasphemetur bonum illud vestrum. 17 Quia non est regnatio (= regnum) cibus et poculum (= potus!), sed iustitia et pax et gaudium Spiritu sancto. 18 Quia qui in his¹⁷⁴ serviet Christo, gratus est ille Deo (*gen.*) et electus (= probatus) hominibus. 19 Nunc igitur pacem¹⁷⁵ <intro>sequamur et exaedificationem invicem¹⁷⁶. 20 Ne propter manducabile (= escam) solvas opus Dei. Omne (+ *ve*)^d (= omnia) sanctum (= mundum) est; sed malum est homini, qui propter offensam (= offendiculum) manducabit. 21 Melius est non manducare carnem et nec (= neque) bibere vinum, et nec (= neque) quo frater ille tuus offensatur (= offenditur) vel scandalizatur aut infirmatur¹⁷⁷. 22 Tu fidem habes¹⁷⁸. Propter teipsum habe coram Deo. Beatus est <ei> (*term.*)¹⁷⁹, qui non scrutabitur (= iudicabit) semetipsum, in quo tentabit (= probabit). 23 Qui (+ *igi*)^b dubitabit, etsi quoque manducaverit, <per + *ve*^d> iudicatus est, quia non cum-fide manducat; et omne, quod non cum-fide est, illud peccatum est. 24¹⁸⁰ Qui (+ *igi*)^b autem praevalens est (= potest) confirmare vos secundum Evangelium meum et praedicationem Christi Iesu, manifesta-tione mysterii, in-temporibus illis aeternis contacentis (*dat. statt gen.!*), 25¹⁸⁰ nunc autem manifestati (*dat.!*) ex libris (= Scripturis) prophetis ex (= a) praecepto aeterni Dei ad-oboediendum (= oboeditionem) fidei ad<versus> omnes gentiles (= Gentes) cogniti (*verb. sciti; dat.!*), 26¹⁸⁰ soli sapienti Deo¹⁸¹, per Christum Iesum, cuius (= cui) est gloria de aeternitate [usque] ad aeter-nitatem. Amen.

15,1 Debemus (*verb. penes-nos-est*) autem nos, potentes (*verb. dat.*), in-firmitates illas incohatorum (= infirmorum) baiulare, et non nobismetipsis (*verb. semetipsis*) gratum-fieri (= placere). 2 Unusquisque noster (= nostrum) proximo gratus-fiat (= placeat) propter bonum ad-exaedificationem. 3 Et quia Christus quoque non sibi gratus-factus-est (= placuit), sed sicut scriptum est: Contumeliae contumeliatorum (*subst.*) tuorum corruerunt super me. 4 Quia quantum (+ *igi*)^b (= quaecumque) praevis descriptum-est (= descrip-ta sunt), ad-nostram eruditionem descriptum-est (= descripta sunt), ut

174 in his = syp. — 175 pacem = syp. — 176 = aedificationem invicem (*verb. unus unius*) syp. — 177 + vel scandalizatur aut infirmatur = syh (Syro-Harclensis) gegen syp! — 178 kein Fragesatz! — 179 + est ei = syp. — 180 + V.24-26 = 16,25-27 gegen syp = syh! — 181 Die Dative contacenti, manifestato und cognito könnten sich auch grammatisch auf soli sapienti Deo be-ziehen.

patientiā illā et consolatione librorum (= Scripturarum) spem habeamus. 5 Deus autem patientiae et consolationis commodet vobis idem consultare invicem per Christum Iesum, 6 ut unaque uno ore glorificetis Deum et Patrem Domini nostri Iesu Christi. 7 Propter hoc excipite invicem, sicuti (*verb.* sicut-quoque) (+ *igi*)^b Christus excepit vos ad-glorificationem Dei. 8 Loquor autem Iesum Christum¹⁸², quia minister factus-est (*verb.* operatus-est *pass.*) circumcisionis propter veritatem Dei ad-confirmationem in-pollicitatione illa patrum. 9 Gentiles (= Gentes) autem propter misericordiam ad-glorificationem Dei, sicut scriptum est : Propter hoc confitebor tibi inter gentiles (= Gentes), Domine¹⁸³, et nomini tuo cantabo. 10 Et rursum loquitur : Gaudete gentiles (= Gentes) cum populo eius. 11 Et iterum loquitur : Cantate Domino¹⁸⁴ omnia semina (= omnes Gentes) et laudate eum omnis populus (*collect.* = omnes populi). 12 Et deinde Isaias loquitur : Et erit radix illa Iesse (*gen.*) et qui surgendus-est ut-princeps gentilium (= Gentium), et¹⁸⁵ in eo gentiles (= Gentes) sperabunt. 13 Deus autem spei impleat vos omni gaudio et pace ad-fidem ad-abundandum vos spe et potentiā Spiritus sancti. 14 Credo ego, fratres mei, propter vos, quoniam vos quoque pleni estis benignitate et repleti (*adj.*) omni cognitione (= scientia) et¹⁸⁶ praevalentes invicem quoque docere. 15 Audacius (+ *re*)^h <trans>scripsi vobis, fratres¹⁸⁶, indimidio (= ex parte), ut recordari-faciatis vos gratiā illā, quae commodata-est mihi per Deum. 16 Ut sim ego minister Iesu Christi¹⁸⁷ ad<versus> gentiles (= Gentes), sacerdotii curator Evangelii illius, ut fiat (= sit) hostia (= oblatio) illa gentilium (= Gentium) sacrificata et emundata Spiritu sancto. 17 Habeo igitur gloriationem per Christum Iesum ad<versus> Deum. 18 Quia non audebo quiddam loqui, quod (+ *igi*)^b non operatus-est Christus per me ad-oboedientiam gentilium (= Gentium) verbo et opere, 19 potentiā prodigii et signi, potentiā spiritūs Dei, ut ego ab Ierusalem et circum (*adv.*) usque ad Illyricum consummaverim Evangelium illud Christi. 20 Hoc-modo (= ita) autem honorem-dedi (*verb.* datus sum) Evangelio (*verb.* ad-evangelium), non-tamen ubi nomi(ne)-locatus est (= nominatus est) Christus, ut non (= ne) super aliud fundamentum aedificarem, 21 sed sicut scriptum est : Quibus non nuntiatum est propter illum (= de eo), videbunt, et a-quibus non auditum est, animadvertent. 22 Propter hoc quoque retentus-sum multipliciter ire ad-vos. 23 Nunc autem iam-non habebam ego locum hinc in-separatis his locis et¹⁸⁸ me-libet venire ad vos ex multis¹⁸⁹ annis. 24 Et si-igitur abibo ad-Hispaniam, veniam ad-vos¹⁹⁰, quia spero, quoniam cum ibo illuc (*verb.* ibi),

^h *re* = particula gravitatis.

¹⁸² vgl. syt : quod Iesus Christus. — ¹⁸³ + Domine = syh gegen syt ! — ¹⁸⁵ vgl. syt : glorificate Dominum. — ¹⁸⁵ + et = syt. — ¹⁸⁶ vgl. syt : + fratres mei. — ¹⁸⁷ vgl. syt : Iesu Christi. — ¹⁸⁸ et statt autem = syt. — ¹⁸⁹ multis = syt. — ¹⁹⁰ + veniam ad vos = syt + syh.

videbo vos quoque, et per vos iter-faciam illuc (*verb.* ibi), si igitur vestro visu in-dimidio (= ex parte) saturatus-ero primum. 25 Nunc en autem abeo in-Ierusalem ad-ministrandum sanctis. 26 Quia fas-apparēre-fecerunt (= probaverunt) Macedonia et Achaia participationem (*gen.*) aliquam (*verb.* quidam) facere propter pauperes eorum sanctorum, qui sunt in-Ierusalem. 27 Fas-eis-apparuit (*verb.* apparuerunt; = probaverunt) et debitores-quoque sunt ad-eos. Quia si-igitur spiritualium illorum eorum participes-facti-sunt (*verb.* communicati-sunt) gentiles (= Gentes), penes-eos-est (= debent) et in carnalibus illis ministrare eis (*verb.* ad-eos). 28 Hoc igitur consummavero et obsignavero fructum illum eorum. Et abibo per vos ad-Hispaniam. 29 Hoc autem scio, quia cum veniam (*fut.*) ad-vos, plenitudine illa benedictionis Evangelii Christi veniam. 30 Oro autem vos, fratres, per Dominum nostrum Iesum Christum et caritate illa Spiritūs, concuratores (= adiutores) fiat (*imp.*) mihi in orationibus propter me ad<versus> Deum. 31 Ut effugiam ex (= ab) inoboedientibus (= infidelibus) illis in-Iudaea et ut ministerium meum in-Ierusalem sacrificatum sit (fiat) ad<versus> sanctos, 32 ut cum-hilaritate veniam ad-vos voluntate Dei et vobiscum requiescam. 33 Deus autem pacis sit cum vobis omnibus. Amen.

16,1 Commendo vobis Phoeben, sororem nostram, quae (+ *igi*)^b est ministr(a) ecclesiae illius Cenchraeorum; 2 ut illam excipiat per Dominum digne sanctis et <con>assistite ei, quodcumque opus ei-necesse-erit ex vobis. Et quia illa quoque multis astatrix facta-est (= multis astitit) et mihimetipsi quoque. 3 Salutem dicite Priscillae¹⁹¹ et Aquilae, coadiutoribus meis, per Christum Iesum. 4 Qui (+ *igi*)^b propter spiritum meum (= pro anima mea) cervices eorum (= suas) <prorsus> supposuerunt, quibus et non ego solum (= solus) gratias-agens sum¹⁹² (= gratias ago), sed (*om* et) omnes ecclesiae gentilium (= Gentium) et domestica (*verb.* per-domos) concilia¹⁹³ (= ecclesiae) eorum. 5 Salutem dicite Epaeneto (epenetos), dilecto meo, qui (+ *igi*)^b est primus fructus Achaiae¹⁹⁴ ad<versus> Christum. 6 Salutem dicite Mariae (mariam), quae (+ *igi*)^b perquam perlaboravit ad<versus> nos. 7 Salutem dicite Andronico et Iunia (ivnia), cognatis (*verb.* generationibus) meis et concaptivis meis, qui sunt insignes inter Apostolos, qui <ab>ante me quoque fuerunt per Christum. 8 Salutem dicite Ampliato (amplia), dilecto meo, per Dominum. 9 Salutem dicite Urbano (urbanos), coadiutori meo per Christum et Stachyi (stak'e), dilecto meo. 10 Salutem dicite Apelli (apele), electo per Christum. Salutem dicite [iis] qui-ex Aristobulo illis (= iis qui sunt ex Aristobuli domo). 11 Salutem dicite Herodioni (erodion), cognato (*verb.* generationi) meo, salutem dicite [iis] qui

¹⁹¹ Priscillae = syp. — ¹⁹² gratias-agens sum = syp. — ¹⁹³ vgl. syp + syh : ecclesiae (*verb.* coetūs, congregationes). — ¹⁹⁴ Achaiae = syp. —

ex Narcissi (narkiso(s)) illis (= iis qui sunt ex Narcissi domo). 12 Salutem dicite Tryphaenae (trwiphena) et Tryphosae (trwiphosa), quae fatigatae sunt per Dominum. Salutem dicite Persidi (persida), dilectae, quae perquam perlaboravit per Dominum. 13 Salutem dicite Rufo (rufos), electo per Dominum, et matri eius et meae. 14 Salutem dicite Asyncrito (aswinkrite), Phlegonti (phlegon), Hermae (erme), Patrobae (patroba), Hermi (ermi) et illis [qui] cum illis fratribus. 15 Salutem dicite Philologo (philologe) et Iulia (ivlia), Nereo (nirea) et sorori eius, et Olympiadi (ulumpa) et illis [qui] cum illis omnibus sanctis. 16 Salutate invicem osculatione sancta (= osculo sancto). Salutant (*verb.* vos-interrogant¹⁹⁵) vos ecclesiae (*om* omnes!) Christi. 17 Oro vos, fratres, cavete ex (= ab) illis, qui (+ *igi*)^b [dis]sidium et deceptionem operantur (= faciunt) extra illud magisterium (= illam doctrinam), quod a-vobis-doctum-est (= didicistis), et recedite ex (= ab) illis. 18 Quia tales (*verb.* istiusmodi) illi Domino nostro Iesu Christo¹⁹⁶ non serviunt, sed suo ventri et suaviter loquelis illis et benedictionibus decipiunt (*Iterativ*) corda insontium. 19 Quia vestra ista obtemperatio ad<versus> omnes divulgata est. Gaudeo (*impers.*) igitur propter vos¹⁹⁷, et ¹⁹⁸ volo vos, ut sapientes sitis propter bonum et insontes propter malum. 20 Deus autem pacis confringet daemonem subter pedibus vestris cito. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum vobis omnibus Amen. 21 Salutat (*verb.* vos-interrogat) vos¹⁹⁹ Timotheus (timothe), adiutor meus, et Lucius (lukios) et Iason (iason) et Sosipater (sosi-patros), cognati mei (*verb.* generationes meae). 22 Saluto (*verb.* vos-interrogo) vos²⁰⁰ ego Tertius (tertios), qui descripsi librum hunc (= epistolam hanc) per Dominum. 23 Salutat (*verb.* vos-interrogat) vos¹⁹⁹ Gaius (gaïos), hospes meus et omnis ecclesiae, salutat (*verb.* vos-interrogat) vos Erastus (erastos), villicus (= praefectus)²⁰¹ civitatis, et Quartus (kuartos) frater. 24 Gratia Domini nostri Iesu Christi cum vobis omnibus. Amen.²⁰²

Anhang :

Das textliche Verhältniß der Moskauer und der Tifliser Druckausgaben zueinander.

1. Abweichende Verszählung.

Rm 6,8+9 = Rm 6,8 nur bei M (Moskau 1816), nicht aber bei T1 (Tiflis)

¹⁹⁵ vgl. syp : interrogant in pace. — ¹⁹⁶ Domino nostro Iesu Christo = syp. — ¹⁹⁷ gaudeo igitur in vobis = syp. — ¹⁹⁸ et = syp. — ¹⁹⁹ vgl. syp : interrogant in-pace vestra. — ²⁰⁰ vgl. syp : interrogo in-pace vestra. — ²⁰¹ vgl. syp : praefectus-domūs. — ²⁰² vgl. V. 20; gegen syp !

1879) und T2 (Tiflis 1963). So weist bei M Rm 6 statt 23 Verse nur 22 auf bei gleichem Textumfang.

Rm 8,9 wird von M+T 1 halbiert und zu 2 Kurzversen : Rm 8,9 : Vos autem non estis in carne (*pl.t.*), sed [in] spiritu, si-igitur spiritus Dei <per>-habitans est inter vos. 10 Si-igitur aliquis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. So umfasst das 8. Kapitel des Römerbriefes bei M+T1 40 Verse; T2 hat die übliche Verszählung und dabei genau denselben Text.

Rm 11,2 wird ebenfalls von M+T1 bei genau demselben Text in 2 Kurzverse geteilt (Rm 11,2 = Rm 11,2+3) : 2 Non seiunxit Deus populum suum, quem (+ *igi*) praescivit. 3 Aut (= an) non scitis [quod] Eliae (= in-Elia), quidnam loquitur liber (= Scriptura)? ut (+ *igi*) (= quemadmodum) occurrit Deo ad-accusandum Israel (*gen.*) et loquitur : — Somit hat Kapitel 11 bei M und T1 nicht 36, sondern 37 Verse; T2 zeigt die übliche Verszahl.

Rm 13,11 wird von M+T1 gegen T2 wieder halbiert und zwar durch einen Perikopenvermerk : 11 Et hoc scite (= scitote) tempus, quia nunc (+ *ve*) est tempus (= hora), expurgisci (= surgere) nos (*verb.* ad-expurgiscendum nos<trum>) ex (= de) somno. (Perikopenvermerk »dasac'kisi«) 12 Nunc propior est nobis vita [quam] quando (*verb.* ubi-adhuc + *ese*) credidimus. — Damit kommt bei M und T1 Kapitel 13 auf 15 statt der 14 Verse bei T 2.

Rm 16,4b hat dagegen T2 im Gegensatz zu M+T1 einen Zusatz aus 16,5a : + et domestica concilia (= ecclesiae) eorum und beschliesst damit erst den Vers 4. Vers 5 beginnt dann mit : Salutem dicite Epaeneto....

2. Varianten der innergeorgischen Überlieferung.

Rm 1,6 : vocati M+T1+syp gegen T2 : apparere-facti (= vocati).

Rm 1,7 : vocatis M + T1+syp gegen T2 : apparere-factis (= vocatis).

Rm 1,10 : semper in orationibus meis + et (vor precor). Dieses zusätzliche et wird von M+T1+syp gegen T2 bezeugt.

Rm 1,25b : et ministrabant creatis magis [quam] creanti (= creatori) M+T1+syp gegen T2 : et ministrabant creatis et non creanti.

Rm 2,12 Quia quocumque (romlit'a-igi) M+T1 gegen : Quia quicumque (romelt'a-igi) T2+syp.

Rm 4,17 coram ore (vultu) M+T1 gegen T2+syp : coram Deo.

Rm 7,3 ut-adultera (*Terminal*) M+T1 gegen T2+syp : adultera (*nom.*)

Rm 8,18 (= 8,17) Exunde (= quia) M + T1 gegen T2 : Si-igitur.

Rm 8,38 (= 8,37) Sed in-hoc omni super vincimus M+T1 gegen T2 : Sed in-hoc summe (*adv.*) vincimus.

Rm 9,10 ei-fuit Isaac M+T1 (vgl. syp : Isaac fuit ei) gegen T2 : <positi> fuerunt (duo filii) ex Isaac.

Rm 10,14 audient — audierunt M gegen T1 : audierunt — audierunt und gegen T2 +syp : audierunt — audient.

Rm 12,9a *om dilectio sine simulatione* M+T1+T2 gegen syp !

Rm 15,14 *aliis quoque* M+T1+syp gegen T2 : *invicem quoque*.

Rm 15,20 *curam-egi Evangelio* M+T1+syp gegen T2 : *honorem-dedi Evangelio*.

In allen drei Ausgaben scheinen die postpositiven Partikel (Pronomina) *igi* (*ille*), *ege* (*iste*) und *ese* (*hic*) als Ersatz für den griechischen Artikel verwendet zu werden.

3. Schlussergebnis.

Die neue Ausgabe von 1963 weist wie ihre Vorgängerinnen mehr oder weniger auf eine mittelbare syrische Tradition, aber nicht auf eine Direktübersetzung aus dem Syrischen hin. Sie bietet wohl kaum den ältesten georgischen Paulustext.